

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ЩЕРБАКОВА Анна Вікторівна

УДК 378.091.2:378.015.311 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
ПРОЦЕСІ ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Савченко Сергій Вікторович,
Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кайдалова Лідія Григорівна,
Національний фармацевтичний університет (м. Харків), завідувач кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук
Лозинська Людмила Федорівна,
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 17 грудня 2015 року об 11.00 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” у ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 4116, Донецька обл., м. Слов’янськ, вул. Генерала Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 17 листопада 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв’якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є глобалізація світу загалом, зближення країн і народів, посилення їхньої взаємодії, зміни в ціннісних орієнтаціях, життєвих перспективах, установках, потребах людей, розширення міжкультурних контактів в особистісній та професійній сферах, що зумовлює трансформацію освіти, спрямованої на вирішення складних завдань підготовки молоді до життя в умовах полікультурного середовища, до діалогу й міжкультурної комунікації.

Суперечливість реалізації ідей мультикультуралізму (надмірна абсолютизація ідей толерантності, орієнтація у вирішенні соціокультурних проблем виключно на етнічні характеристики тощо) зумовлює необхідність визнання особистості як носія кількох ідентичностей (етнічної, культурної, релігійної, гендерної, соціальної, професійної та ін.) (Г. Дмитрієв), визнання культурного розмаїття як джерела розвитку суспільства та особистості. В епоху глобалізації, „відкритих кордонів” актуальною постає полікультурна компетентність як інтегративна якість особистості, яка дозволяє їй ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на всіх рівнях міжкультурної комунікації й у всіх сферах взаємодії.

Пріоритет людинотворчої функції сучасної вищої медичної освіти спрямовує професійну підготовки майбутніх лікарів на формування фахівців не тільки з високим рівнем професійної кваліфікації, а й здатних до цілісного та системного аналізу соціокультурних проблем сучасного життя суспільства, опанування формами міжкультурної комунікації й змістовного культурного діалогу, який у сучасному полікультурному світі залишається найкращим способом взаємодії в особистісному та професійному середовищах.

Соціономічний характер діяльності сучасного лікаря, медичного працівника зумовлює особливу увагу до забезпечення взаємодії з різними групами населення, що характеризуються не тільки віковими, статусними та іншими характеристиками, а також національними та етнопсихологічними особливостями, зокрема з трудовими мігрантами, вимушеними переселенцями та ін. Посередницька, гуманітарна місія проголошена неурядовою організацією „Лікарі без кордонів” (Medecins Sans Frontieres, MSF) як провідна для діяльності сучасного лікаря-професіонала.

Актуалізація феноменів мультикультуралізму (М. Гордон (M. Gor-don), В. Кімлик (W. Kumlicka), Б. Сайзмор (B. Sizemore), Н. Смелзер (N. Smelser), Ч. Тейлор (Ch. Taylor) та ін.), полікультурності (Дж. Бенкс (Dzh. Benks), З. Малькова, Л. Супрунова та ін.) у широкому соціальному та політичному контекстах зумовили необхідність становлення й розвитку в освітньому просторі ідей полікультурної освіти та виховання, формування полікультурної компетентності.

Полікультурна освіта як наукова проблема розглядається в зарубіжних концепціях мультикультурної освіти (Д. Бенкс (Dzh. Benks) та ін.), міжкультурної освіти (Г. Ауернхаймер (G. Auernheimer), П. Бателан (P. Batelaan), В. Нике (W. Nieke) та ін.), глобальної освіти (Р. Хенві (R. Khenvi),

міжкультурної комунікації (Т. Грушевицька, Е. Холл (E. Hall), Р. Льюїс, О. Садохін, С. Тер-Мінасова та ін.), освоєння чужої культури (М. Беннет (M. Bennet), взаємодії культур (Н. Крилова, В. Тишков та ін.), багатокультурної освіти (Г. Дмитрієв), міграційної педагогіки (О. Гукаленко, Г. Солдатова та ін.), полікультурного освітнього простору (В. Борисенков, В. Дороз, О. Ковальчук, З. Малькова, Л. Садикова та ін.), етнічної і кроскультурної психології (А. Бороноев, Н. Лебедева, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, Е. Хакімов та ін.).

Теоретико-методичні засади формування полікультурної компетентності вчителів розглядали І. Васютенкова, О. Котенко, В. Кузьменко, Л. Гончаренко, А. Хупсарокова та ін., майбутніх учителів – С. Авхутська, Л. Чередниченко, іноземних студентів – І. Харина, курсантів академії МВС – О. Щеглова. Полікультурну підготовку студентів у зарубіжній теорії та практиці вищої освіти досліджували Я. Гулецька, Н. Якса.

Зміст та особливості фахової підготовки майбутніх лікарів у ВНЗ різного рівня акредитації репрезентовано в студіях таких науковців, як О. Андрійчук, В. Бабаліч, І. Булах, Т. Бухарина, О. Васильєва, Л. Добровська, Г. Єпіфанцева, Л. Кайдалова, О. Кривонос, М. Кропачева, І. Кузнецова, М. Лісовий, А. Мельник, В. Мілерян, М. Мруга, Ю. Поляченко та ін. Формування толерантності як професійної компетентності майбутніх лікарів розглядала П. Бабенко, модель спеціальної підготовки викладача до педагогічної діяльності в полікультурному середовищі медичного ВНЗ – С. Носкова, виховання толерантності в студентів вищих медичних навчальних закладів – Л. Лозинська.

Попри наявність наукових доробок щодо проблем фахової підготовки майбутніх лікарів, розвитку їхніх професійних компетентностей, питання формування полікультурної компетентності в студентів медичних вищих навчальних закладів потребують додаткового ретельного вивчення.

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з проблеми дослідження, а також аналіз організації навчально-виховної роботи в медичних ВНЗ у процесі фахової підготовки майбутніх лікарів дає можливість говорити про існування певних *суперечностей* між: змінами характеру соціальних відносин у сфері професійної діяльності лікаря, які пов'язані з процесами глобалізації сучасної світової спільноти, і недостатнім урахуванням цих обставин у процесі фахової підготовки майбутніх лікарів; об'єктивною потребою суспільства в полікультурно компетентнісних фахівцях і реальним рівнем сформованості полікультурної компетентності в студентів вищих медичних закладів освіти; необхідністю вдосконалення полікультурної підготовки майбутніх медичних працівників і недостатньою розробленістю відповідних педагогічних умов.

Отже, актуальність проведення дослідження та наявність визначених суперечностей зумовили вибір теми нашої дисертаційної роботи – **„Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу”**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи

Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” в рамках наукової теми „Освітні технології навчально-виховного процесу в сучасних умовах” (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 17.12.2013 р.).

Об’єкт дослідження – процес формування полікультурної компетентності в студентів-медиків в освітньому процесі медичного ВНЗ.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ буде ефективним за таких *педагогічних умов*: актуалізація полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки студентів-медиків; використання в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів-медиків, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування; забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних стосунків між студентами.

Досягнення поставленої мети дослідження та перевірка висунутої гіпотези передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Розкрити ступінь дослідженості проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх лікарів у сучасній педагогічній теорії та практиці.
2. На основі аналізу філософської, соціологічної, культурологічної та психолого-педагогічної літератури визначити сутність, зміст та структуру полікультурної компетентності студентів-медиків.
3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування полікультурної компетентності в майбутніх лікарів у медичних ВНЗ.
4. Здійснити діагностику рівнів сформованості полікультурної компетентності в студентів-медиків на основі відповідних критеріїв та показників.
5. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення діяльнісного (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Шадриков), культурологічного (М. Бахтін, В. Біблер, І. Відт, І. Ісаєв, Н. Крилова), особистісно зорієнтованого

(І. Бех, О. Пехота, В. Сериков, С. Сисоєва), компетентнісного (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, А. Хуторської) методологічних підходів; концептуальні засади дослідження культури (П. Гуревич, С. Іконнікова, М. Каган, Ю. Лотман, Е. Маркарян, В. Межуєв, М. Мід); ідеї діалогіки в освіті (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер); наукові положення щодо: теорії міжкультурної комунікації (Т. Грушевицька, Е. Холл, О. Садохін, С. Тер-Мінасова), феноменів мультикультуралізму та полікультурності (Дж. Бенкс, М. Гор-дон, З. Малькова, Н. Смелзер, Л. Супрунова), толерантності (С. Бондирева, В. Лекторський, З. Мубінова, Г. Солдатова, В. Шалін), теорії і практики полікультурної освіти (В. Болгарина, Л. Голік, О. Гукаленко, З. Малькова, Л. Садикова, Н. Якса); теоретичні засади формування полікультурної компетентності фахівців різного профілю (О. Котенко, В. Кузьменко, О. Щеглова); науково-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх медичних працівників (І. Булах, Т. Бухарина, Л. Добровська, Л. Кайдалова, В. Мілерян, М. Мруга, Ю. Поляченко), теорії та практики використання освітніх технологій у ВНЗ (А. Вербицький, І. Дичківська, А. Панфілова, С. Сисоєва, Д. Чернілевський), інтерактивних технологій в освітньому процесі (О. Пометун, О. Січкарук, С. Сисоєва); положення нормативних документів: Міжнародний кодекс медичної етики (1949), Конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950), Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (1992), Декларація принципів толерантності (1995), Афіїнська декларація „Міжкультурна освіта: управління різномірністю, зміцнення демократії” (Рада Європи, 2003).

У процесі дослідження використано комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз філософської, педагогічної, психологічної й навчально-методичної літератури з метою визначення сутності, змісту та структури полікультурної компетентності майбутніх лікарів; аналіз і синтез з метою з’ясування сучасного стану теорії й практики, підходів і напрямів щодо процесу формування полікультурної компетентності студентів-медиків у ВНЗ, визначення теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми; структурно-системний аналіз з метою розробки та обґрунтування педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків; *емпіричні* – спостереження, анкетування, тестування, бесіди, експертна оцінка для визначення рівнів сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків, педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у медичному ВНЗ; *методи математичної статистики* для встановлення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу було проведено на базі Запорізького державного медичного університету, ПВНЗ „Міжнародна академія екології та медицини” (м. Київ), Київський медичний університет УАНМ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу (актуалізація полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки студентів-медиків; використання в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів-медиків, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування; забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних взаємин між студентами); *удосконалено* форми та методи формування полікультурної компетентності студентської молоді в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про феномен полікультурної освіти, сутність, структуру, критерії та показники сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків у контексті підготовки до професійної діяльності в умовах глобалізації.

Практичне значення одержаний результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес медичних ВНЗ: розроблено інформаційно-розвивальні додаткові модулі до змісту окремих фахових дисциплін; програму та науково-методичне забезпечення спецкурсу „Особистість лікаря в сучасному полікультурному просторі?»; методичні рекомендації для викладачів та студентів щодо застосування інтерактивних форм та методів; діагностичний інструментарій для вивчення рівня сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків.

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані в освітньому процесі вищих медичних навчальних закладів різного рівня акредитації, у системі післядипломної методичної освіти, у самоосвітній діяльності майбутніх медичних працівників.

Результати дослідження **впроваджено** в практику роботи Запорізького державного медичного університету (довідка про впровадження № 762 від 13.03.2015 р.), ПВНЗ „Міжнародна академія екології та медицини”(м. Київ) (довідка № 03/25 від 25.03.2015 р.), Київського медичного університету УАНМ (довідка № 218 від 08.04.2015 р.)

Апробація та впровадження отриманих в ході дослідження результатів. Основні положення й результати дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, кафедри соціальної медицини, економіки охорони здоров'я факультету післядипломної освіти Державного закладу „Луганський державний медичний університет” (2013 – 2014), отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях різного рівня: *VIII Міжнародній наук.-практ. конф. „Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”* (Київ, 2013), *Всеукраїнській – „Наукова молодь”* (Луганськ, 2013),

регіональній – „Сучасні педагогічні технології підготовки майбутніх учителів в умовах ступеневої освіти” (Стаханов, 2013).

Публікації. Результати та основні положення дисертації висвітлено в 5 одноосібних публікаціях, із них 4 статті в наукових фахових виданнях України та 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел (360 найменувань) та додатків (17 додатків на 117 сторінках). Робота містить 15 таблиць та 6 рисунків. Обсяг основного тексту дисертації – 196 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт, предмет і мету, сформульовано гіпотезу та завдання, розкрито наукову новизну, практичне значення, надано відомості про експериментальну базу, апробацію та впровадження основних результатів дослідження.

У першому розділі – „**Теоретико-методологічні засади формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі ВНЗ**” – проаналізовано стан розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів-медиків у сучасній педагогічній теорії та практиці; визначено сутність, зміст та структуру полікультурної компетентності студентів-медиків; розроблено педагогічні умови формування полікультурної компетентності студентів-медиків.

Узагальнення результатів історико-філософського та історико-педагогічного аналізу проблеми дослідження зумовлює висновок про актуальність питань полікультурності протягом різних періодів розвитку суспільства – ідеї панпедії Я. А. Коменського, „симфонічної єдності людства” Й. Гердера, концепція культурної дифузії (Ф. Ратцель (F. Ratzel), Л. Фробеніус (L. Frobenius) та ін.), мультипліцидне бачення культурного простору в межах антропологічних штудій Ф. Боаса, Е. Тейлора, А. Кребера та ін., онтологічне визнання плюралізму культур у концепції мультикультуралізму Ч. Тейлора, філософська теорія толерантності (К. Нідерман (C. Nederman), Дж. Лорсен (J. Laursen) тощо.

Аналіз міждисциплінарного контексту дослідження полікультурної компетентності особистості засвідчує його складність та необхідність звернення до таких соціально-філософських та психолого-педагогічних понять, як „культура”, „полікультурність”, „мультикультуралізм”, „толерантність”, „міжкультурна взаємодія”, „полікультурна освіта”, „компетентність” та ін.

Відповідно до положень *постнекласичної парадигми* (В. Стьопін) *культура* як феномен розвитку людства пов’язана із програмами „виживання-приспосовування” різних соціумів, що ґрунтуються на тисячолітньому колективному досвіді, а, відповідно, полікультурна (багатокультурна, мультикультурна, інтеркультурна) освіта – із передачею з покоління в покоління знань-символів аксіологічного характеру як основи адаптивної програми на рівні універсальї культури.

Аналіз наукової літератури з проблем полікультурної освіти (Г. Дмитрієв, О. Гукаленко та ін.), різних підходів до визначення поняття „полікультурна компетентність” (І. Васютенкова, Л. Голік, В. Кузьменко, А. Хулсарокова та ін.) засвідчив, що полікультурну компетентність розглядають як: властивість особистості, інтегративну якість, що зумовлює вміння та навички, моделі поведінки, які сприяють ефективному міжкультурному взаєморозумінню та взаємодії; інтегративну особистісно-професійну якість, що дозволяє здійснювати міжкультурну взаємодію в полікультурному просторі; компонент професійної компетентності фахівця.

Аналіз ступеня дослідженості проблеми дозволяє зробити висновок, що проблеми формування полікультурної компетентності студентів-медиків ще не стали предметом ретельного дослідження науковців. Разом з тим теоретико-методологічним піддунтям для розробки педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків можуть слугувати дослідження з проблем формування комунікативної та іншомовної компетентності студентів-медиків (Г. Єпіфанцева, К. Іванова, М. Лісовий, О. Уваркіна, І. Черних та ін.), визначення психолого-педагогічних та соціально-педагогічних умов адаптації іноземних студентів до навчання в медичних ВНЗ (Д. Порох, С. Шестопалова), формування окремих професійно-особистісних якостей майбутніх медичних працівників, що забезпечать їхню ефективну професійну діяльність в умовах сучасного полікультурного світу (О. Андрійчук, Л. Лозинська, Х. Мазепа, М. Тарарішкіна, І. Тимошук та ін.).

Полікультурна компетентність студента-медика – це компонент професійної компетентності, особистісно-професійна якість, що забезпечує здатність вирішувати професійні завдання в умовах глобального полікультурного середовища сучасного світу на основі здобутих ним полікультурних знань, умінь, навичок та сформованих професійно-особистісних мотивів, цінностей у реальних ситуаціях професійної полікультурної взаємодії з представниками різних соціальних груп, національностей та релігійних конфесій за умови безперечного виконання обов’язку лікаря.

Полікультурна компетентність дозволить майбутнім лікарям визначити, які соціокультурні установки впливають на поведінку учасників оздоровчолікувального процесу (пацієнти, родичі та ін.), їх стереотипні реакції в ситуаціях взаємодії з лікарем. Важливим постає модифікація технологій спілкування залежно від конкретної професійної ситуації.

Зміст полікультурної компетентності майбутнього лікаря пов’язано з такими аспектами його професійної діяльності, як: усвідомлення полікультурних особливостей професійного оточення, включаючи пацієнтів і колег, пов’язаних з національно-релігійною, віковою, гендерною, соціальною й іншою приналежністю, поважне ставлення до них; вміння діяти відповідно до культурних особливостей суб’єктів професійної медичної діяльності, зберігаючи при цьому власну культурну ідентичність; здатність організувати конструктивну міжкультурну взаємодію в процесі роботи й використовувати міжкультурні відмінності для збагачення особистого культурного досвіду;

знання й урахування психологічних особливостей сприйняття й поведінки особистості, зумовлених її культурною приналежністю; здатність забезпечувати полікультурну спрямованість професійної взаємодії, прогнозувати, попереджати й розв'язувати міжкультурні конфлікти у своїй професійній діяльності.

Інтегративний, надпредметний характер полікультурної компетентності студентів-медиків, її поліфункціональність (пізнавальна, адаптаційна, регулятивна, ціннісно-орієнтаційна функції) зумовили виокремлення таких *компонентів полікультурної компетентності*: аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, особистісний та діяльнісний.

Процес формування полікультурної компетентності ґрунтується на комплексі методологічних підходів (діяльнісний, культурологічний, особистісно зорієнтований, компетентнісний), принципах цілісності, гуманізації, діалогічності, контрверсивності, мультиаспектності, рефлексивності, суб'єктності, випереджального характеру.

Теоретичними засади для розробки та обґрунтування педагогічних умов формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі ВНЗ визначено: теоретико-методичні положення організації освітнього процесу у вищих медичних навчальних закладах (І. Булах, Л. Добровська, Л. Кайдалова, В. Мілерян, М. Мруга, Ю. Поляченко); модель М. Беннета у формуванні міжкультурної компетенції як перехід від етноцентризму до етнорелятивізму; ідеї діалогіки в освіті (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер); надпредметний та міжпредметний характер навчально-професійних завдань у процесі формування полікультурної компетентності; наукові положення щодо використання інтерактивних форм та методів навчання у ВНЗ (А. Вербицький, А. Панфілова, О. Пометун, С. Сисоєва, Д. Чернілевський), зокрема методу конкретних ситуацій (Л. Барнс).

Перша педагогічна умова – *актуалізація полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки студентів-медиків* – передбачає збагачення змісту дисциплін гуманітарного й соціально-економічного та природничо-наукового циклів фахової підготовки студентів-медиків темами, що відбивають основні тенденції розвитку сучасного полікультурного суспільства. До таких дисциплін віднесено такі, як іноземна мова, історія України, історія української культури, історія медицини, основи психології та основи педагогіки, політологія, філософія, соціальна медицина та організація охорони здоров'я, а також низка курсів за вибором, які пропонують своїм студентам для вивчення провідні медичні ВНЗ.

Друга педагогічна умова – *використання в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів-медиків, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування* – передбачає використання в навчально-виховному процесі методів аналізу конкретних ситуацій, імітаційних вправ, „мозкового штурму”, моделювання проблемних ситуацій, ігрового проектування тощо.

Третя педагогічна умова – *забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами* – пов’язана із реалізацією полікультурного потенціалу позааудиторної виховної роботи в медичному ВНЗ.

У другому розділі – **„Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу”** – визначено критерії, показники, рівні сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків та представлено результати її діагностики; розкрито шляхи реалізації розроблених педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу; викладено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

З урахуванням сутнісних характеристик компонентів полікультурної компетентності студентів-медиків було визначено *критерії* її сформованості: *гностичний, мотиваційно-ціннісний та праксеологічний*. Їхнє співвідношення зі структурними компонентами досліджуваної якості дозволило встановити відповідні показники. Так, *гностичний* критерій, що характеризується повнотою й усвідомленістю знань, представлених у змісті когнітивного структурного компонента полікультурної компетентності студентів-медиків, містить такі *показники*: розуміння студентами сутності майбутньої професії в контексті соціокультурних викликів сьогодення; знання цілей, завдань, основних ідей, категорій полікультурної взаємодії професійної спільності сучасних медиків; система знань у галузі культурології, краєзнавства, історії, етнічної психології й педагогіки в контексті професійної діяльності сучасного лікаря.

Мотиваційно-ціннісний критерій, що репрезентує систему цінностей, інтересів, мотивів і потреб, представлених у змісті аксіологічного та мотиваційного компонентів полікультурної компетентності студентів-медиків у їхній єдності, визначається сукупністю таких *показників*: усвідомлення, внутрішнє прийняття багатогранної полікультурної картини світу як однієї з ключових загальнолюдських цінностей та переконання в рівноправності й рівноцінності її складників – націй і етнічних культур; розуміння необхідності глибокого оволодіння культурою власного народу як невідмінної умови інтеграції в інші культури; прагнення до існування в душі гармонійної єдності загальнолюдських і національних цінностей; потреба в самовихованні полікультурної компетентності; прагнення до самовдосконалення.

Праксеологічний критерій – сформованість професійно-особистісних якостей студентів-медиків, активність і успішність їх міжкультурної взаємодії – віддзеркалює сутнісні ознаки *діяльнісного* компонента сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків та характеризується такими *показниками*: готовність сприймати з повагою й толерантно ставитися до людей (суб’єктів оздоровчо-лікувальної діяльності) як носіїв іншої культури; здатність адекватно оцінювати власну професійну діяльність та її результати в

полікультурному контексті; уміння аналізувати наявну полікультурну ситуацію й самовизначитися в ній, гнучко реагувати на її зміни, здійснювати саморегуляцію своєї професійної поведінки з позицій гуманізму й толерантності; уміння аналізувати культурологічні проблеми в конкретній полікультурній ситуації професійної медичної діяльності; уміння вивчати, аналізувати й використовувати в реальному професійному досвіді інноваційні технології, що ґрунтуються на принципах гуманізму як неодмінної умови успішної життєдіяльності в сучасному полікультурному світі, та *особистісного* – професійні якості майбутнього лікаря – емпатія, толерантність у міжнаціональних, міжкультурних і соціальних відносинах, гуманізм, комунікабельність, національна самосвідомість, світоглядна зрілість, громадянська відповідальність і творча активність та ін.

Відповідно до визначених критеріїв та показників було виокремлено три рівні сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків (*високий середній, низький*) та надано їм змістовну характеристику.

Експериментальна перевірка ефективності розроблених педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків здійснювалася в три етапи: організаційно-діагностичний, змістовно-діяльнісний, контрольно-узагальнювальний.

На *організаційно-діагностичному* (констатувальному) етапі з урахуванням розроблених критеріїв та показників було встановлено, що біля половини студентів і експериментальної групи (ЕГ), і контрольної групи (КГ) мають низький рівень сформованості полікультурної компетентності, близько 40% – середній рівень, і 14,28% студентів притаманний високий рівень сформованості полікультурної компетентності.

На *змістовно-діялісному* (формуальному) етапі експериментального дослідження здійснено впровадження педагогічних умов формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищих медичних навчальних закладів.

Реалізація *першої педагогічної умови* потребувала актуалізації полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки студентів-медиків, зокрема навчальних предметів гуманітарного, соціально-економічного та природничо-наукового циклів, темами, що відбивають основні тенденції розвитку сучасного полікультурного суспільства, шляхом розробки та впровадження додаткових інформаційно-розвивальних модулів: „Медицина і психологія надзвичайних ситуацій” (модуль „Модернізація управління охорони здоров’я в умовах глобалізації”), „Безпека життєдіяльності та основи охорони праці” (модуль „Охорона праці лікаря при лікуванні іноземних пацієнтів”), „Медична етика” (модуль „Лікарська етика в умовах сучасного полікультурного світу”) та ін. Реалізація цієї педагогічної умови сприяла формуванню в студентів-медиків поглиблених полікультурних знань, розумінню теоретичних засад своєї майбутньої професії в контексті нових соціокультурних викликів часу, формуванню здатності до систематизації й узагальнення знань із проблем полікультурності в контексті майбутньої професійної діяльності.

Упровадження *другої педагогічної умови* досягалося завдяки використанню в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів-медиків, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування, що реалізуються в контексті професійно зорієнтованих ситуацій. З цією метою застосовувалися такі форми організації навчання студентів-медиків, як проблемна лекція-діалог, семінари-дискусії, диспути, та методи: моделювання проблемних ситуацій, метод ігрового проектування, метод аналізу конкретних ситуацій, імітаційні вправи, „мозкового штурму”, „круглого столу”. Використання цих форм і методів сприяло розвитку особистісного та діяльнісного компонентів полікультурної компетентності майбутніх медичних працівників.

Третя педагогічна умова – формування полікультурної компетентності передбачала забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між усіма суб'єктами освітньо-виховного процесу – пов'язана із реалізацією полікультурного потенціалу позааудиторної виховної роботи в медичному ВНЗ. Найбільш ефективними виявилися форми роботи з використанням методики „занурення в національну культуру”: години етнонаціонального спілкування, фестивалі національностей, дні національної культури, форум-театри, конкурси творчих робіт, організація екскурсій до музеїв, вікторини з питань полікультурної взаємодії, психолого-педагогічних тренінгів з виховання міжнаціональної толерантності. З цією метою також було розроблено та впроваджено низку полікультурних проектів („День Європейських мов у медичному навчальному закладі”, „День міжнаціональної студентської єдності”, „Новорічні традиції народів світу” та ін.), реалізація яких у сукупності з іншими освітньо-розвивальними заходами сприяла розвитку аксіологічного, мотиваційного, особистісного та діяльнісного компонентів полікультурної компетентності студентів-медиків. Розвитку полікультурної компетентності сприяла й дослідницька діяльність студентів з вивчення традицій, історії, культури України та країн світу тощо.

Формуванню полікультурної компетентності допомагало впровадження авторського спецкурсу „Особистість лікаря в сучасному полі культурному просторі” для студентів випускного курсу, спрямованого на поглиблене розв'язання таких завдань: розвиток внутрішнього прийняття багатогранної полікультурної картини світу як однієї з провідних загальнолюдських цінностей; озброєння системою знань у галузі культурології, краєзнавства, історії, етнічної психології й педагогіки, що відбивають етнічне й культурне різноманіття світу, специфіку полікультурної ситуації в тому чи тому регіоні світу, країни в контексті розв'язання професійних завдань; розвиток таких професійно-особистісних якостей, як емпатія, толерантність у міжнаціональних, міжкультурних і соціальних відносинах; формування в студентів навичок оволодіння дослідницькими й компенсаторними стратегіями, що забезпечують

уміннями позитивного спілкування та взаємодії в полікультурному професійному середовищі.

Аналіз результатів упровадження у навчально-виховний процес медичного ВНЗ педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків на *контрольно-узагальнювальному* (заключному) етапі показав, що кількість студентів в ЕГ, які мали високий рівень у кінці експерименту, склала 90 осіб (39,47% від загальної кількості студентів в ЕГ), що на 16,5% більше, ніж кількість студентів КГ з таким самим рівнем. Позитивний приріст студентів з високим рівнем сформованості полікультурної компетентності за всіма критеріями в ЕГ становив майже 25,5% (у КГ – 8,0%). Значно збільшилась кількість студентів ЕГ із середнім рівнем сформованості полікультурної компетентності – з 89 до 122 осіб, тобто на 14,5% (у КГ – менш ніж на 10%). У шість з половиною разів зменшилась кількість студентів із низьким рівнем сформованості полікультурної компетентності в ЕГ і на кінець експерименту становила всього 16 осіб із 228 у групі (7,02%), водночас у КГ більше ніж чверть студентів (27,66%) залишилися на низькому рівні сформованості полікультурної компетентності.

На завершення дослідно-експериментальної роботи з метою перевірки вірогідності отриманих даних було проведено експертне оцінювання сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків, у якому взяли участь 38 викладачів вищих медичних навчальних закладів та лікарів-практиків, результати якої підтвердили об'єктивність отриманих даних. Узагальнена динаміка розвитку полікультурної компетентності майбутніх лікарів представлена в таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл студентів-медиків ЕГ та КГ за рівнями сформованості полікультурної компетентності за оцінками експертів у порівнянні з даними основної методики діагностики

Критерії	Рівні	ЕГ				КГ			
		оцінка експертів		основна діагностика		оцінка експертів		основна діагностика	
		абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
Гностичний	В	84	36,84	88	38,60	47	20,00	45	19,15
	С	122	53,51	121	53,07	118	50,21	117	49,79
	Н	22	9,65	19	8,33	70	29,79	73	31,06
Мотиваційно-ціннісний	В	95	41,67	94	41,23	60	25,53	63	26,81
	С	130	57,02	128	56,14	128	54,47	125	53,19
	Н	3	1,32	6	2,63	47	20,00	47	20,00
Праксеологічний	В	90	39,47	89	39,04	51	21,70	53	22,55
	С	120	52,63	117	51,32	103	43,83	106	45,11
	Н	18	7,89	22	9,64	81	34,47	76	32,34
За всіма	В	90	39,47	90	39,47	52	22,13	54	22,98

критеріями	С	124	54,39	122	53,51	117	49,79	116	49,36
	Н	14	6,14	16	7,02	66	28,08	65	27,66

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи довів ефективність розроблених та впроваджених у навчально-виховний процес вищих медичних навчальних закладів педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків. Отже, гіпотеза дослідження була повністю підтверджена емпіричним шляхом.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі **висновки**:

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу, що пов'язане з розробкою та впровадженням відповідних педагогічних умов, які забезпечують ефективність цього процесу.

1. Узагальнення результатів історико-філософського та історико-педагогічного аналізу проблеми дослідження, міждисциплінарного контексту проблеми полікультурної компетентності особистості дає підстави для висновку про актуальність питань полікультурності протягом різних періодів розвитку суспільства, складність та необхідність звернення до вивчення таких соціально-філософських та психолого-педагогічних понять, як „культура”, „мультикультуралізм”, „толерантність”, „міжкультурна взаємодія”, „полікультурна освіта”, „компетентність”, які визначено теоретичним підґрунтям для розкриття сутнісних характеристик ключового поняття дослідження.

2. Аналіз наукової літератури з проблем полікультурної освіти, різних підходів до визначення поняття „полікультурна компетентність”, урахування особливостей професійної діяльності майбутнього лікаря (професійне оточення, включаючи пацієнтів і колег, які характеризуються різною національно-релігійною, віковою, гендерною, соціальною приналежністю; необхідність діяти відповідно до культурних особливостей суб'єктів професійної медичної діяльності, зберігаючи при цьому власну культурну ідентичність, та організувати конструктивну міжкультурну взаємодію в процесі роботи; потреба враховувати психологічні особливості сприйняття й поведінки особистості, що зумовлені її культурною приналежністю, забезпечення полікультурної спрямованості професійної взаємодії, прогнозування, попередження й розв'язання міжкультурних конфліктів у процесі професійної діяльності) дав підстави для визначення ключового поняття дисертаційної роботи та розкриття його структури й сутнісних характеристик.

Полікультурна компетентність студента-медика ми розглядаємо як компонент професійної компетентності, особистісно-професійну якість, що забезпечує здатність вирішувати професійні завдання в умовах глобального полікультурного середовища сучасного світу на основі здобутих ним полікультурних знань, умінь, навичок та сформованих професійно-особистісних мотивів, цінностей у реальних ситуаціях професійної полікультурної взаємодії з

представниками різних соціальних груп, національностей та релігійних конфесій за умови безперечного виконання обов'язку лікаря.

Урахування інтегративного, надпредметного характеру полікультурної компетентності студентів-медиків, її поліфункціональності зумовили виокремлення її компонентів (аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, особистісний та діяльнісний), методологічних підходів (діяльнісний, культурологічний, особистісно зорієнтований, компетентнісний) та принципів (цілісності, гуманізації, діалогічності, контрверсивності, мультиаспектності, рефлексивності, суб'єктності, випереджального характеру), на яких ґрунтується процес формування полікультурної компетентності студентів-медиків.

3. Послугуючись теоретико-методичними положення щодо організації освітнього процесу у вищих медичних навчальних закладах, урахуваючи ідеї діалогіки в освіті, принцип переходу від етноцентризму до етнорелятивізму (М. Беннет), надпредметний та міжпредметний характер навчально-професійних завдань у процесі формування полікультурної компетентності, наукові положення щодо використання інтерактивних форм і методів навчання у ВНЗ, визначено педагогічні умови формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу: актуалізація полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки студентів-медиків; використання в освітньому процесі вищого медичного навчального закладу інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів-медиків, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування; забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних взаємин між студентами.

4. Діагностика рівнів сформованості полікультурної компетентності студентів-медиків на організаційно-діагностичному (констатувальному) етапі дослідження за такими критеріями, як гностичний, мотиваційно-ціннісний та праксеологічний, довела, що близько половини студентів і ЕГ, і КГ мають низький рівень сформованості цієї якості (46,92% та 45,54% відповідно), біля 40% студентів – середній рівень сформованості полікультурної компетентності (39,04% в ЕГ та 39,57% у КГ), і лише кожному сьомому студенту притаманний високий рівень сформованості полікультурної компетентності (14,04% в ЕГ та 14,89% у КГ).

5. Установлено ефективність реалізації на формувальному (змістовно-діяльнісному) етапі дослідження теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховний процес медичного ВНЗ шляхом: збагачення змісту дисциплін гуманітарного й соціально-економічного та природничо-наукового циклів фахової підготовки студентів-медиків темами, що відбивають основні тенденції розвитку сучасного полікультурного суспільства, завдяки розробці та впровадженню додаткових модулів навчання у зміст таких навчальних дисциплін, як „Медицина і психологія надзвичайних ситуацій”, „Безпека

життєдіяльності та основи охорони праці”, „Медичне правознавство”, „Медична етика” та ін.; використання у процесі навчання таких форм і методів організації навчання студентів-медиків, як проблемна лекція-діалог, семінари-дискусії, моделювання проблемних ситуацій, методу ігрового проектування, методу аналізу конкретних ситуацій, імітаційних вправ, методу „мозкового штурму” та „круглого столу”, що сприяло розвитку особистісного та діяльнісного компонентів полікультурної компетентності майбутніх медичних працівників; забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи в медичному ВНЗ з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між усіма суб’єктами освітньо-виховного процесу, що забезпечувалося реалізацією полікультурного потенціалу позааудиторної виховної роботи в медичному ВНЗ, завдяки таким формам роботи, які збагачували досвід, здобутий під час аудиторної роботи, позааудиторною роботою з використанням методики „занурення в національну культуру”.

6. Доведено педагогічну доцільність упровадження спецкурсу „Особистість лікаря в сучасному полікультурному просторі” з використанням активних та інтерактивних методів навчання, що сприяло ефективному формуванню в них таких професійно особистісних якостей, як емпатія, толерантність у міжнаціональних, міжкультурних та соціальних відносинах, гуманізм, комунікабельність, які забезпечують розвиток у майбутнього лікаря вміннями позитивного спілкування та взаємодії у полікультурному середовищі, удосконалення вмінь аналізувати наявну полікультурну ситуацію й самовизначатися в ній, гнучко реагувати на її зміни, здійснювати саморегуляцію поведінки з позицій гуманізму й толерантності.

7. Аналіз результатів експериментальної роботи на контрольно-узагальнювальному етапі показав значне зростання кількості студентів ЕГ з високим рівнем сформованості полікультурної компетентності до 39,47% порівняно із 22,98% студентів у КГ. Позитивний приріст студентів з високим рівнем сформованості полікультурної компетентності за всіма критеріями в ЕГ склав майже 25,5% (для порівняння у КГ – 8%). Значно збільшилась кількість студентів ЕГ із середнім рівнем сформованості полікультурної компетентності – з 89 до 122 осіб, або на 14,5% (у КГ – менш ніж на 10%). У шість з половиною разів зменшилась кількість студентів із низьким рівнем сформованості полікультурної компетентності в ЕГ і на кінець експерименту склала всього 16 осіб із 228 в групі (7,02%), водночас у КГ більш ніж чверть студентів (27,66%) залишилися на низькому рівні сформованості полікультурної компетентності.

Перспективи наукового пошуку вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду вирішення проблеми формування полікультурної компетентності в майбутніх лікарів та його адаптації до умов вітчизняної вищої медичної школи.

Основні результати дослідження відображено в таких публікаціях:

1. Щербаківа А. В. Сутнісні характеристики полікультурної компетентності студентів-медиків / А. В. Щербаківа // Гуманітарний

вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут імені Григорія Сковороди” : Темат. вип. „Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К. : Гнозис, 2013. – Дод. 1 до Вип. 31, Т. VII (49). – С. 428 – 442.

2. Щербакова А. В. Створення полікультурного навчально-виховного середовища як педагогічна умова формування полікультурної компетентності студентів-медиків / А. В. Щербакова // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. пр. / голов. ред. Г. П. Шевченко. – Вип. 6(59). – Луганськ : Вид-во СНУ імені Володимира Даля, 2013. – С. 243 – 251.

3. Щербакова Г. В. Проблема формування полікультурної компетентності студентів-медиків у сучасній педагогічній теорії / Г. Щербакова // *Наук. вісн. Донбасу* : електронне наук. фахове вид. – 2014. – № 1(25). – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN25/12.pdf>.

4. Щербакова А. В. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності студентів-медиків / А. В. Щербакова // *Соц. педагогіка: теорія та практика*. – 2014. – № 2. – С. 68 – 75.

5. Щербакова А. В. Проблема формирования поликультурной компетентности у студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе медицинского вуза: основные результаты и выводы / А. В. Щербакова // *European Researcher*. – 2014. – Vol. (88). – № 12 – 1. – С. 2087 – 2092.

Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2015.

Дисертацію присвячено розв’язанню проблеми формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу.

У роботі на основі аналізу філософської й психолого-педагогічної літератури визначено теоретико-методологічні засади формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу, розкрито її сутність, зміст та структуру. Здійснено діагностику рівнів сформованості полікультурної компетентності майбутніх медичних працівників на основі розроблених критеріїв і показників. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування полікультурної компетентності студентів-медиків у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ, у процесі позааудиторної роботи з використання інтерактивних форм та методів.

Ключові слова: студенти-медики, полікультурна компетентність, навчально-виховний процес вищого медичного навчального закладу, педагогічні умови формування полікультурної компетентності студентів-медиків, інтерактивні форми та методи, позааудиторна робота.

Щербакова А. В. Формирование поликультурной компетентности студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе высшего медицинского учебного заведения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2015.

Диссертация посвящена анализу проблемы формирования поликультурной компетентности студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе медицинского вуза.

Обобщены результаты историко-философского и историко-педагогического анализа проблемы исследования поликультурной компетентности личности, ее междисциплинарный характер, что стало основанием для вывода об ее актуальности в разные периоды развития общества, сложности и необходимость обращения к изучению таких социально-философских и психолого-педагогических понятий, как „культура”, „поликультурность”, „мультикультурализм”, „толерантность”, „межкультурное взаимодействие”, „поликультурное образование”, „компетентность”.

Поликультурная компетентность студента-медика определена как компонент профессиональной компетентности, личностно-профессиональное качество, которое обеспечивает специалисту способность решать профессиональные задачи в условиях глобальной поликультурной среды современного мира на основе полученных поликультурных знаний, умений и сформированных профессионально-личностных ценностей в реальных ситуациях профессионального поликультурного взаимодействия с представителями разных социальных групп, национальностей и религиозных конфессий при условии бесспорного выполнения долга врача.

Выделены и охарактеризованы такие ее компоненты (аксиологический, мотивационный, когнитивный, личностный и деятельностный), методологические подходы (деятельностный, культурологический, личностно-ориентированный, компетентностный), принципы (целостности, гуманизации, диалогичности, контрверсивности, мультиаспектности, рефлексивности, субъектности, опережающего обучения), на которых строится процесс формирования поликультурной компетентности студентов-медиков.

Определены педагогические условия формирования поликультурной компетентности у студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе высшего медицинского учебного заведения: актуализация поликультурного потенциала содержания дисциплин профессиональной подготовки студентов-медиков; использование в образовательном процессе высшего медицинского учебного заведения интерактивных методов, направленных на формирование поликультурных качеств студентов-медиков, а также умений и навыков конструктивного межкультурного межличностного общения; обеспечение единства аудиторной и внеаудиторной работы в медицинском ВУЗ с целью организацию межкультурного диалога и формирование толерантных отношений между студентами.

Доказана педагогическая целесообразность внедрения спецкурса „Личность врача в современном поликультурном пространстве” с использованием активных и интерактивных методов учебы, которые способствуют эффективному формированию таких профессионально личностных качеств, которые обеспечивают развитие у будущего врача умениями позитивного общения и взаимодействия в поликультурной среде, гибко реагировать на ее изменения, осуществлять саморегуляцию поведения с позиций гуманизма и толерантности.

Экспериментально доказана педагогическая целесообразность внедрения разработанных педагогических условий для формирования поликультурной компетентности студентов-медиков в учебно-воспитательном процессе высшего медицинского учебного заведения.

Ключевые слова: студенты-медики, поликультурная компетентность, учебно-воспитательный процесс высшего медицинского учебного заведения, педагогические условия формирования поликультурной компетентности студентов-медиков, интерактивные формы и методы, внеаудиторная работа.

Shcherbakova A. V. The Formation of Polycultural Competence of Medical Students in the Teaching and Educational Process of Medical Higher Educational Establishment. – Manuscript.

Dissertation for acquiring the scientific degree of a candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”. – Starobilsk, 2015.

The dissertation deals with the solution of the problem of the formation of polycultural competence of medical students in the teaching and educational process of medical higher educational establishment.

Based on the analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature, the author defines the theoretical and methodological grounds of the formation of polycultural competence of medical students in the teaching and educational

process of medical higher educational establishment, reveals its essence, content and structure. The candidate makes the diagnostics of the levels of the formed polycultural competence of future medical workers on the basis of the worked out criteria and indicators. The efficiency of the worked pedagogical conditions of the formation of polycultural competence of medical students in the teaching and educational process of medical higher educational establishment has been theoretically substantiated and experimentally verified, in the process of educational work from the use of interactive forms and methods.

Key words: polycultural competence, medical students, teaching and educational process of medical higher educational establishment, pedagogical technology of the formation of polycultural competence of medical students, interactive forms and methods, educational work.